

SİVAS'TA SÖYLENİMİŞ HARP AĞITLARI

Dr. Doğan KAYA*

Özet:

Ağıtlar içinde, savaşta ölenler için söylenmiş olanlar, ayrı bir önemi haizdir. Ömrünün baharında vatan için canını feda eden yiğitlerin geride bıraktıkları acılarda o derece anlamlı ve etkileyicidir. Savaş yıllarında nice ocaklar sönmüş, nice ümitler yıkılmıştır. Bunlar ağıt metinlerinde bütün ayrıntılarıyla özlü, kalıcı ve anlamlı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu malzemeler, aynı zamanda sosyal psikoloji alanında da önemli vazife görecek nadide eserlerdir.

Savaş / harp ağıtları bu alanda çalışma yapacak olanların hassasiyetle ve ciddiyetle üzerinde durmaları gereken bir konudur. Sunulacak olan bildiride bu alana katkı sağlamak gayesiyle, Sivas örneğinden hareketle, tespit edilmiş ağıtlar ilim âlemine tanıtacak, ağıt metinlerinden hareketle bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: ağıt, gelenek, anonim, savaş.

İngilizce özet

Among elegies, the ones told or written for people who died in wars have special role. Pain and gloom left from brave and young men who sacrificed themselves for the homeland are also deep and impressive. During war times, many families have been cluttered and people's hope has been broken down. These feelings have been permanently and meaningfully put forward in elegies with all details. In addition, these texts are precious pieces which can be used in social psychology.

War / battle elegies are a needed subject which should be sensitively and sedately studied by the ones studying on this field. In the paper, with the aim of contributing to the field, the elegies which have been compiled from Sivas region will be introduced and it will be tried to reach a conclusion by means of these elegy texts.

Keywords: elegy, tradition, anonymous, war.

.....

---

* *Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu*, (Ed. Ömer Çakır), Ankara, 2014, s.179-188.

Başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan lirik ve manzum ürünlere ağıt denir. Şayet ölenler için söyleniliyorsa, kendisine has makamla terennüm edilir. Söylenen sözler ölenle ilgili düşünce, duygu ve izlenimleri ihtiva eder.

Yaygın şekliyle *ağıt* olarak bilinen söz muhtelif devirlerde, muhtelif Türk toplulukları tarafından değişik şekilde kullanılmıştır.

Edebiyatımızda, *divan şairleri* de bu konuda kayıtsız kalmamış, ağıt niteliğinde *mersiye* adını verdikleri şiirler söylemişlerdir.

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatında *ehl-i beyt* sevgisini dile getiren ve Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ile ilgili olarak da pek çok mersiye vücuda getirilmiştir ve bunlar *maktel* adı ile ün salmıştır.

Ölenin arkasından yas töreni yapmak, bu arada şiirler terennüm etmek eski çağdan itibaren, hemen hemen bütün toplumlarda rastlanılan hususlardır. Türklerde de ağıt söyleme geleneği, ilk çağlardan beri var olan ve tarihin çeşitli devirlerinde, çeşitli Türk boyları tarafından günümüze kadar yaşatılan bir gelenektir. Anadolu'nun hemen her yerinde ölünün arkasından, asker uğurlanırken, geline kına yakılırken yahut gelin evden çıkarken ağıt söyleme geleneği vardır. Ağıtlar, yanık bir ezgi ile terennüm edilmeleridir. Ölü için söylenen ağıtlar, ferdi karakterde olan ürünlerdir. Ölüye, yakınlarının ağlaması tabii bir hadisedir. Bunlar, ana, baba, kardeş, oğul, karı veya koca, nişanlı genç, gelin, torun, komşu, akraba veya arkadaşdır. Ne var ki, bazı yörelerde ölüye ağlaması için, bu işi meslek edinmiş ve büyük çoğunluğu kadın olan, *ağıtçı* denilen kimseler davet edilir.

Ağıtın, ölünün başında söylenmesi yaygın bir gelenektir. Sözler, o anda ağıtı söyleyen şahsın ruh halini yansıtan ifadelerdir ve coşkun bir lirizmle doludur. Diğerleri ise (yani, kına ve askerleri uğurlama türküleri), sözleri bütün yöre halkı tarafından bilinen kolektif karakterde eserlerdir. Söylenen ağıtlarda ölenin iyi vasıfları, mutsuzluğu, yokluğunun bırakacağı derin izler gibi hususlar dile getirilir. Ölü evine ağlamaya gelenler, ağıtlarında, acıklı ortamın da etkisiyle; hasretlik, dert, umutsuzluk, kimsesizlik, felaketler ve talihsizlik gibi hususlara da yer verirler.

Bilhassa Toroslar, Çukurova, Kayseri ve Kahramanmaraş civarında yaşayan, Türk ve Yörük olan halkımız arasında ağıt söyleme geleneği daha yaygındır.

Ağıtlar yapı, konu ve söylendiği yerler olmak üzere çeşitli gruplara ayrılabilirler. Konularına göre ağıtları şöyle tasnif edebiliriz:

1. Kişiler için yakılan ağıtlar
  - a. Hastalık üzerine yakılan ağıtlar
  - b. Ayrılık üzerine yakılan ağıtlar
  - c. Kayıp kişiler için yakılan ağıtlar
  - ç. Mutsuzluk ve acı üzerine yakılan ağıtlar

- d. Ölen kimseler için yakılan ağıtlar
- e. Öldürülen kimseler için yakılan ağıtlar
2. Sosyal olaylar üzerine söylenen ağıtlar
  - a. Askerlik ve savaş ağıtları
  - b. Sevdalılarının kavuşamaması üzerine yakılan ağıtlar
  - c. Boşanma üzerine yakılan ağıtlar
  - ç. Kaçak, kayıp yahut esir kişiler için yakılan ağıtlar
3. Gelin ağıtları
  - a. Kına türküleri
  - b. Başöğme türküleri
  - c. Gelin alma türküleri
4. Asker uğurlama ağıtları
5. Hayvanlar için yakılan ağıtlar
  - a. Yabani hayvanlar için yakılan ağıtlar
  - b. Evcil hayvanlar için yakılan ağıtlar
6. Belde, mekân ve tabiat parçaları için yakılan ağıtlar
  - a. Sular için yakılanlar
  - b. Belde ve mekânlar için yakılan ağıtlar
7. Afet ve felâket ağıtları
  - a. Deprem üzerine yakılan ağıtlar,
  - b. Sel felâketi üzerine yakılan ağıtlar
  - c. Yangın üzerine yakılan ağıtlar

Beyit yahut üçlüklerle söylenen ağıtlar 11 heceli olup, her birim kendi arasında kafiyelidir. Dörtlük olarak söylenen ağıtlar daha çok 8 heceli, bazen de 11 hecelidir. Bunların kafiye düzenleri *aaaa*, *aaab*, *aaba*, *abcb* şeklinde farklı olabilmektedir.

Ağıtlar anonim ürünler olmakla beraber bazılarının sahipleri bellidir. Edebiyatımızda halk şairlerine ait ağıt türünden eserlerin ilk örneklerine XIV. yüzyılda rastlamaktayız.

Sivas'ta ağıt söyleme geleneği, Şarkışla, Gemerek ve Yıldızeli yörelerinde daha yaygındır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ağıtlar, konularına göre çok çeşitlilik gösterir. Ancak biz burada Sivas yöresinde savaşta söylenmiş ağıtlar üzerinde duracağız. Söz konusu ağıtlar yukarıdaki tasnifte ikinci gruba girmektedir.

Burada değerlendirmeye tabi tuttuğumuz ağıtların bir kısmının sahibi vardır. Bazılarının kimin tarafından yakıldığını tespit etme imkânımız olmadı.

Ağıtlar içinde, savaşa bağlı olarak yakılmış ağıtlar, muhteva itibariyle çeşitlilik gösterir. Burada zikredeceğimiz ağıtlardan hareketle söz konusu ağıtları şöyle tasnif edebiliriz.

1. Savaşta şehit olanlar için yakılan ağıtlar,
2. Namus için yakılan ağıtlar,
3. Mustafa Kemal için umut ve gurur ağıtları,
4. Savaşın doğurduğu sosyal yaralarla ilgili yakılmış ağıtlar,
5. Sılasına dönmeyenler için yakılan ağıtlar,
6. Terör mücadelesinde şehit olanlar için yakılan ağıtlar.

Askerlik döneminin her Türk'ün hayatında ayrı bir yeri vardır. Bu, askerlik yapan kişi için önemli olmakla beraber, yakınları için de o derece önemlidir. Seferberlik yıllarında yıllarca süren (6, 7 yıl...) askerlik sebebiyle, evden ayrı kalmanın doğurduğu acı ve sıkıntılar, ana, baba, eş ve hatta çocukları derinden etkilemiştir. O yüzden askere gitme vakti, asker aileleri için hüzünlü günler olmakla beraber, gurur ve şeref duyulan, iftihar edilen vakitler olarak telakki edilmiştir. Evladı askere gönderme düşüncesi, duygusu ve inancı Türk toplumunda o derece yer etmiştir ki, ilerleyen zaman içerisinde kendiliğinden *asker uğurlama* geleneği ortaya çıkmıştır.

Savaş yıllarında nice ocaklar sönmüş, nice ümitler yıkılmıştır. Bundan dolayıdır ki savaş ağıtları, milletin sosyal psikolojisini ortaya koymasına bakımından son derece önem arz eder ve bu alanda çalışma yapacak olanların hassasiyetle ve ciddiyetle üzerinde durmaları gereken bir konudur. Ömrünün baharında vatan için canını feda eden yiğitlerin geride bıraktıkları acılar dayanılır gibi değildir. “Öz ağlamazsa göz ağlamaz.” atasözünde anlamını bulan ve özlü, kalıcı ve anlamlı bir şekilde ortaya konulmuş olan bu etkileyici ağıtlar, orijinal ifadelerle yer vermesi bakımından edebiyatımıza katkıda bulunmakla beraber, sosyal ve psikolojik hususları da ihtiva etmektedirler. Diğer taraftan sadece yöresinde bilinen mahalli hüviyette olan ağıtlar da vardır. Bizim burada gün yüzüne çıkardığımız ağıtlar da Sivas yöresinde söylenmiş olanlardır.

1. SAVAŞTA ŞEHİT OLANLAR İÇİN YAKILAN AĞITLAR

Bilhassa Seferberlik zamanında milletin gönlünde derin yaralar açmış acı kayıplar nice ağıtların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yanık ezgilerle söylenen bu ağıtlar, millete mal olmuş türkü şeklinde söylenen ağıtlardır. Elimizdeki üç ağıtta şu hususlara dikkat çekilmiştir:

- a. Ülke savunması için 14-16 yaşındakiler (R. 1312 ve 1314 doğumlular) dahi askere alınmıştır. Bunlar henüz dağda bayırda çobanlık yapmaktadır.
- b. Orta yaşlılardan redif kuvveti oluşturulmuş, ıssızlaşan evlerde gelin ve yaşlı kadından başka kimse kalmamıştır.
- c. Tarihte, Sarıkamış'taki ölüm gibi bir ölüm vuku bulmamıştır.

ç. Ordu cepheden cepheye (Kafkasya, Bağdat, Şam...) gitmekte, erler bir bir hayata veda etmektedir.

d. Şehit olanların haberi geldikçe yürekler yanmaktadır.

Seferberlik Ağdı

Şöyle çıktım baktım idi   Gadanı alıyım kese
Issız dede-baba yurdu   Aldı beni kaygı tasa
On dörtlüden asker m'olur   Oğlum yolda yoz sürüyor
Çanta kesmiş ağırır kolu   Birer birer basa basa

Kaman'da kimse kalmadı Sarıkamış ne karalı
Redif gitti sürüyünen   Kimi ölmüş kimi yaralı
Hangi eve vardımısa   Daha bunu duyan var mı
Bir gelin var kartıyan   Dünya âlem bulunalı¹

Rumi. (1314= Miladi 1898)

Abidin'e Ağıt

Seferberlik zamanında, cepheye, Altınyayla'dan 150 kişi gider ve bunların içinden sadece iki kişi sağ gelir. Oğlunun şehit haberini alan Ayşe Kaya, onun ardından şu ağıtı yakar:

Abidin'im 12'li   Abidin'im yeni yetti
Kayıpta durmuş dikili   Hasan'im yerini tuttu
Nasıl kıydın Kadir Mevlâ'm   Ağlasana Gülsüm Hatun
Büyük hanenin vekili   Gene kör ocağın battı
Abidin'im oy oy   Abidin'im oy oy

Ocak Abidin'im ocak   Harmanda kalmış abası
Derdin hangisini seçek   Elinde dikili yabası
Taburu Bağdat'a kalkmış   Tuzla Çayı'nda ölmüş
Cümlemiz önüne geçek   Nafiye kızın babası
Abidin'im oy oy   Abidin'im oy oy²
(Rumî 1312: Hicrî 1896)

¹ Derleyen: Hikmet Zorlu, Kaynak kişinin adı soyadı: Kadriye Yula, Doğum Tarihi: 01.07.1923, Memleketi: Yıldızeli-Kaman köyü, Tahsili: İlkokul 4'e kadar okumuştur. Derleme tarihi: 2008.

² Derleyen: Birol Özkan, Kaynak kişinin adı soyadı: Naciye Alacahan, Doğum tarihi: 1945, Memleketi: Altınyayla ilçesi Tahtyurt Köyü, Tahsili: Yok, Derleme tarihi: 2008.

2. NAMUS İÇİN YAKILAN AĞITLAR,

Namus, Türk'ün düşünce dünyasında vatan, din, bayrakla beraber uğrunda ölünecek kutsal değer olarak kabul edilir. Bunun tarihte yüzlerce binlerce örneği vardır. Aynı hassasiyet, Kurtuluş Savaşında da gösterilmiştir. Namus, bayrak ve din için ülke savunmasında kadını ve erkeği seferber olmuş, bu uğurda nice canlar vermiştir. Kara Fatma, Kör Adile, Kartal Pero, Nene Hatun bunlardan bazılarıdır.

Bütün bunlara rağmen, halkın çaresiz kaldığı anlar da olmuştur. Ülke topraklarına içine kadar giren Rus askeri Türk kızlarının namusuna ilişmiş, bu hadise halkın beyninde unutulmaz yaralar açmıştır. Diğer taraftan Ege'de olanlar da Doğu'da olanlardan farklı değildir. Türk'ün namusu ayaklar altına alınmış, bu da yetmiyormuş gibi Yunan kaçarken yanına Türk kızlarını da almıştır. Aşağıda örneğini verdiğimiz Nazik kızın ağıtı, bu hadise üzerine yakılmıştır.

Kırk Kız Ağıtı

Seferberlik sırasında Kars'a gelen Ruslar, kırk Türk kızını toplayıp kırk askerin eline verir. Kızlar düşman askerine ellerinden geldiğince direnmişlerse de onlara güçleri yetmemiş. Bu acı hadise sonrasında ağıtlar söylenmiş. Ağıt, Kars'tan Sivas'a göçenler tarafından zaman zaman söylenerek yaşatılmaya çalışılmaktadır.

*Asker Asker derler bir küçük uşak Akşam oldu günler niye aşmıyor
Beline bağlamış palaska kuşak Deli gönül bildiğinden şaşmıyor
Siz de talim olun bizler ağlaşak Doldurdum badeyi verdim eline
O Yemen yoluna giden gelir mi Sar-askeri kahır eylemiş içmiyor*

*Kırkımızı bir odaya koydular Koğuşun önünde çift pınar akar
Üstümüzü başımızı soydular Anam ağlar babam yollara bakar
Kırkımızı kırk gâvura verdiler Ser-tabip duyar da koğuşu yıkar
Yetiş Kemal Paşa çar sende kaldı Emriniz ne diye geldik albayım³*

Nazik Kıza Ağıt

Anadolu işgal altındadır. Ege yöresinde Yunanlıların Türklere yaptıkları baskı ve işkenceler tahammül edilmez hale gelmiştir. Bir Yunan subayı, Nazik adındaki Türk kızına gönlünü kaptırır. Hâlbuki Nazik nişanlı bir kızdır. Subay, Nazik'e dini bilgiler veren Hoca'ya baskı yaparak, Nazik'i kaçırma hususunda yardımını ister. Hoca, ölüm korkusuyla bunu kabul eder. Hoca, bir plan hazırlar.

³ Kaynak Kişi: Fadime Karataş, Doğum Tarihi: 1924, Memleketi: Ulaş ilçesinin Karataş Köyü,
Tahsili: Yok, Derleme Tarihi: 28.02.2005.

Fırsatına getirip kızın kurdelesini pencereden aşağı atar, ona kurdelenin düştüğünü, gidip getirmesini söyler. O sırada aşağıda bekleyen Yunan subayı kızı kolundan kapıp, hemen oradan uzaklaşır. Bu arada düşman da geri püskürtülür. Nazik'i Yunanistan'a götüren subay, onunla evlenir, çünkü onu çok sevmiştir. Nazik, birkaç kere intihara teşebbüs ederse de başaramaz. Aradan yedi sene geçer. Sevmediği Yunan subayından Nazik'in üç çocuğu olur.

Bütün düşüncesi Türkiye'ye kaçmak olan Nazik, uçan kuşa, denizdeki martılara, burnunda tüten anası, babası, kardeşi, nişanlısı, en çok da vatani için türküler söyler.

Birgün fırsatını bulur, çocuklarıyla birlikte bir gemiye binip Türkiye'ye doğru yol alır. Yolda düşünceye dalar: "Bu çocuklarla memlekete gidersem; 'Sen geldin ya, bu Yunan döllerini niye getirdin?' derler. Çocukları denize atsam, nasıl atayım. Ne de olsa benim evladım." Bir çıkış yolu bulamaz. Sonunda üç çocuğunu beline bağlayıp, Ege'nin sularına atlar. Dördü de oracıkta ölür. Bu acıklı olay Türkiye'de duyulunca, yanan yürekleri soğutmak için, annesi, nişanlısı, yakınları ve onu sevenler ağıtlar yakarlar.

<i>Bahçemizin al gülü</i>	<i>Atina'nın harmanı</i>
<i>Ötmez daha bülbülü</i>	<i>Yandan çıkar dumanı</i>
<i>Kurdelemi alırken</i>	<i>Hiç kimsenin suçu yok</i>
<i>Yunan tuttu kolumu</i>	<i>Öldürsünler imamı</i>
<i>Tabancalar yağlanmış</i>	<i>Kara koyun yayılır</i>
<i>Mor boyaya boyanmış</i>	<i>Saçakları sayılır</i>
<i>Beni götüren imam</i>	<i>Çıkma Nazik dışarı</i>
<i>Zincirlere bağlanmış</i>	<i>Seni gören bayılır</i>
<i>Fusulüye pişer mi</i>	<i>Yumurtanın sarısı</i>
<i>Pişer pişer şişer mi</i>	<i>Yere düştü yarısı</i>
<i>Sen gâvur ben Müslüman</i>	<i>Yaşım on beş demeden</i>
<i>Bize nikâh düşer mi</i>	<i>Oldum Yunan karısı</i>
<i>Kılıcımın kını yok</i>	<i>Oturdum bakakaldım</i>
<i>Türlere zulümü çok</i>	<i>İnce fikire daldım</i>
<i>Nasıl kabul edeyim</i>	<i>Gemi düdüğü çalınca</i>
<i>Yunan'ın imanı yok</i>	<i>Efendim seni sandım</i>
<i>İki gemi yan durdu</i>	<i>Pencereye çıkarım</i>
<i>Gözlerime kan durdu</i>	<i>Limanlara bakarım</i>
<i>Ben Yunan'a düşeli</i>	<i>Türkiye'ye gidersem</i>
<i>Yedi yıl tamam oldu</i>	<i>Koçu kurban yıkarım</i>

<i>İki gemi dayanır Al kanlara boyanır Sür gemici gemiyi Şimdi Yunan uyanır</i>	<i>Adana'nın üzümü Ben yürüttüm sözümü Üç uşağı atarken Yumuverdim gözümü</i>
<i>Gemilerin urganı Telli olur yorganı Çocukları sorarsan Balıkların kurbanı</i>	<i>Elma attım denize Gidiyor yüze yüze Atma bizi denize Gidek Türk ebemize</i>
<i>Arabayı atladım Al fistanı katladım Ben Nazik'i yitirdim Gül aklımı çatlattım</i>	<i>Yumurtanın kulpu yok Ela gözde uyku yok Sür gemici gemiyi Pis Yunan'dan korkum yok</i>
<i>Arabanın mazısı Şu alnumun yazısı Ne deyim de ağlayım Pis Yunan'ın kuzusu</i>	<i>Atina'da bir kuş var Kanadında gümüş var Gelin çocuklar gelin Annenizde bir iş var</i>
<i>İlen gelin buz gibi Yanıyorum köz gibi Kız kaç da gel kraldan Kabul ettim kız gibi</i>	<i>Çarşıya üzüm geldi Mevlâ'dan izin geldi Aç kapıyı annesi Kıraldan kızın geldi⁴</i>

3. MUSTAFA KEMAL İÇİN UMUT VE GURUR AĞITLARI

Kurtuluş Savaşı sırasında yürekleri yanan, karalar giyinen, hayat mücadelesi veren Türk milleti, hiçbir zaman umutsuzluğu düşmemiştir. Nitekim Mustafa

⁴. Demet Can, "Nazik Kızın Ağıtı", *Kızılırmak*, 11. 1992, s. 39-40.

S. Burhaneddin Akbaş, "Bünyan Ağıtları", *Erciyes*, 10. 1986, s. 28-29.

Bu ağıtın bir varyantı Batı Trakya'da da söylenmektedir.

Atina'nın çayırı

Atina'nın hamamı

Dik yukarı bayırı

Yandan çıkar dumanı

Üç çocuğumu attım denize

Hiç kimseden şüphem yok

Balıkların kurbanı

Öldürsünler imamı

[Feyyaz Sağlam, *Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı Üzerine İncelemeler*, C. 3, İzmir, 1994, s. 40.]

kemal Atatürk'ün ülkeyi kurtarma gayretleri halkın kulağına geldiğinde kısmen de olsa yürekleri soğutabilmiştir. Sevinç, umut ve acının olduğu ağıtlar yakılmıştır.

Kemal Paşa

Kurtuluş Savaşı sırasında Sivas'ta, Ruslar'ın Erzincan-Çardaklı'ya'a kadar geldiği, yakın zamanda Sivas'a da gireceği haberi yayılır. Eli silah tutan herkesi askere çağrılır. Tarlalarda çalışacak erkek kalmaz. Derken kıtlık baş gösterir. Halk, telaşa kapılır. Günlerce uyku, dinlenme demeden çalışır. Bu arada Mustafa Kemal, ülkeyi kurtarma gayreti içindedir. Halk, bunu duyar sevinir. Sivas'ta Kamer Hanım bu haberi duyunca içi coşkuyla dolar ve dilinden şunlar dökülür:

*Urus bek dayanır kışa
Tayyaresi benzer kuşa
Ankara'da Kemal Paşa
Ömrümden al sen çok yaşa*

*Diyar-ı Rum'dan devletler
Bize neydecek ki itler
Yürüyün civan yiğitler
Kelle verin baştan başa*

*Çifte mavzer çifte fişek
Diken oldu kutnu döşek
Emreyle düvellere aşak
Emeklerin gitmez boşa*

*Hak'tan başka korkum yoktur
Candan başka narhım yoktur
Kemal Paşa olsun doktor
İstiklal kat tatlı aş⁵*

4. SAVAŞIN DOĞURDUĞU SOSYAL YARALARLA İLGİLİ YAKILMIŞ AĞITLAR

Anadolu'da savaş sırasında ocakların sönmesi, acıların ve feryatların ayyuka çıkmasının yanında başka sosyolojik acılar da yaşanmıştır. Üç sene, beş sene, hatta yedi sene cepheden cepheye giden yiğitlerin çok azı geriye gelebilmiştir. Kimileri hakkında peş peşe şehit oldukları haberleri gelir, umutlar tersine döner. Nice gelin dul kalır. Kimi ailelerde dul kalan gelinler geri gönderilmez, hatta ne acıdır ki evdeki kayınbaba onu kendisine eş alır. Böyle bir hadise Sivas'ın Doğanşar ilçesinde vuku bulmuştur. Kimi aileler de gelini evden kovalar. Bütün bunlar farklı ağıtların vücut bulması için yeterli olabilmıştır.

Talihsiz Asker

Doğanşar ilçesinden köylünün biri oğlunu askere gönderir. Delikanlının normal askerlik süresi dolar, fakat askerden gelmez. Aradan epey zaman geçer. Herkesin delikanlının geleceğine dair umudu tükenir. Zaman uzayınca baba, oğlunun nişanlısını başkasına kaptırmak istemez ve gelinini kendine zevce yapar.

⁵ Derleyen: Birol Özkan, Kaynak kişinin adı soyadı: Naciye Alacahan, Doğum tarihi: 1945, Memleketi: Altınyayla ilçesi Tahtyurt Köyü, Tahsili: Yok, Derleme tarihi: 2008.

Delikanlının askere gitmesinin ardından yedi yıl geçmiştir. Günün birinde delikanlı çıkıp gelir.

Köyün çeşmesinde nişanlısı olduğu kızı görür. Kız, olup biteni delikanlıya anlatır. Delikanlı-Baba-Gelin arasında şöyle bir deyişme olur. Deyişme muhteva itibariyle ağıttır. Ağıda Doğanşar'da "İas" denilir.

Oğlan:

*Pınarın başında söylenen sözler
İlerde gelinler geride kızlar
Beni de yakıyor yardaki gözler
Baba sende yok mu utanır yüzler
İnsan bir oğlunun yolunu gözler
Gâvur baba nasıl aldın yârimi*

Baba:

*Pınarın başına vardım oturur
Ellerini soğuk suya batırır
Oğul ben almazsam eller götürür
Geline kıymadım ben kendim aldım*

Oğul:

*Pınarın başında varsın otursun
Ellerini soğuk suya batırsın
Baba sen alma da eller götürsün
Gâvur baba nasıl aldın yârimi*

Gelin:

*Oturdum oturdum oturamadım
Terazim kırıldı tartılamadım
Yiğit dertli dertli söylüyor ama
Şu zalim babandan kurtulamadım*

Oğlan:

*Babamın kolları sıkı sarılmış
Dini olan Müslümanlar darılmış
Dört kitabın hangisinde var imiş
Gâvur baba nasıl aldın yârimi*

Gelin:

*Keten gömlek giymiş yanı işleme
Yanıma gelmeden naza başlama*

*Allah'ı seversen öp de dişleme
Şu zalim babandan kurtulamadım⁶*

Fadik Gelin'in Ağdı

Birinci Dünya Savaşında kocası Musa'nın düşmana esir düşmesi, daha sonra da ölüm haberi gelmesi üzerine Fadik Gelin, kaynanası tarafından evden kovulur. Hayattaki tek varlığı çocuklarından ve pek çok hatırasını yaşadığı evden kovulmak Fadik Gelin'e zor gelir. Acılarını şu sözlerle hafifletmeye çalışır.

*Keklik senin kumda pişer yemeğin
Cılık oldu yumurtan zaydır emeğin
Eşim gitti ıssız kaldı düneğim
Bir yâr için ağlıyorum burada*

*Ayşe kuzumun da yüzü gülmüyor
Ahmet oğlum hiç yanıma gelmiyor
Emek ile büyüttüğüm yavrular
Zalim eller hiç yanıma salmıyor*

*Kaynım sen söyle de ben de tutayım
Avu yutulur mu avu yutayım
Eğer kaynatam da beni kovarsa
İt olayım çöplüğünde yatayım⁷
(dünek: barınacak yer, ev, salmak: göndermek)*

5. SILASINA DÖNMEYENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR

Cephede, ölümü göze almadan düşmanla savaşmak ne kadar zorsa, sılada o yiğidi beklemek de bekleyenler için dayanılır acı değildir. Anadolu'da binlerce Türk kadını bu acıyı yaşamıştır. Acısını hafifletmek için kara bağrını dövmesi yetmemiş, kimileri de bunu hafifletmenin yolunu ağıt yakmada bulmuştur. Bu konuda söylenmiş pek çok ağıt vardır. Dolayısıyla ağıtlar bir bakıma insanın içini rahatlatma gibi bir fonksiyonu da icra etmişlerdir.

Esir Kocaya Ağıt

Sivas Koyuncu köyünden Fadik, seferberlikte esir düşen kocasının arkasından şu türküyü söyler:

Mürekkep şişeni direğe astım

Atın doru idi demir kır idi

⁶ Derleyen: Önder Çağlar, Kaynak şahıslar: Doğanşar'da muhtelif şahıslar, Derleme tarihi: 2008.

⁷ Kaynak şahıs: Sivas Karalar köyünden Vezuha Pürlü. Şiir, Kadir Pürlü'nün arşivinden alınmıştır.

*Aldım mektubunu bağrıma bastım
Ben de şu eşime gayeten küstüm
Dokuz aydır bir mektubu gelmiyor*

*Başının püskülü ipek mor idi
Asker kalktı karlı dağı bürüdü
Dokuz aydır bir mektubu gelmiyor*

*Elim ile yaptığım yuvalar
Dilim ile çaldığım sıvalar
Birgün olur beni eller kovalar
Dokuz aydır bir mektubu gelmiyor⁸*

6. TERÖR MÜCADELESİNDE ŞEHİT OLANLAR İÇİN YAKILAN AĞITLAR

Ülkenin birliği için düzenin bozulmaması için son 30-40 yıldır terörle mücadele yapılmaktadır. Terör yüzünden 35.000 kadar vatandaşımız hayatından olmuştur. Türk askeri, Türk emniyet kuvvetlerinin ülke için mücadele etmesini ve bu uğurda kaybedilen canlar için söylenen ağıtlar da bu konu çerçevesinde değerlendirilebilir.

Ülkenin hemen her yerinde olduğu gibi Sivas'ın yüzlerce asker ve polis şehidi vardır. Âşıkların en çok yörelerden biri olma özelliğini gösteren Sivas'ta bu konuda da şiirler vücuda getirmişlerdir. Biz burada birisi asker, diğeri de polis için söylenmiş iki ağıt örneğini vermek istiyoruz.

Şehit Polise Ağıt

Âşık Enverî'nin kardeşi Mansur, Diyarbakır'a polistir. Birgün evden çıkarken eşine; "Hanım! Ben bu topraklarda şehit olursam, üç tane yavrum var onlar da polis olsunlar." der. Takdir-i ilahi, aynı gün teröristler tarafından şehit edilir. Bu haberi alan âşık Enverî ardından aşağıdaki ağıdı söyler. Şiir, Sivas Emniyet Müdürlüğü'ndeki şehitler köşesinde asılıdır. Şehit polisin arzusu gerçek olur ve üç çocuğu da bugün polis memurudur.

*Ömrün hayatında otuz beş yaşın
Dem ü devran sürüp tığlayamadın
Kara dumanlara yem oldu başın
Çırpındın bir fayda sağlayamadın*

*Şark görevin çıktı uzak diyara
Ne bilem gurbetlik açacak yara
Adaş Mansur gibi sen düştün dara
Kesildi nefesin ağlayamadın*

*Üç yavrun bıraktın nazlı yâr baksın
Şehit madalyanı göğsüne taksın
Seni yakan odlar cehennem yaksın
Feleğin okunu eyleyemedin*

*Volkan'ın Neslihan Hacer kuzular
Nasıl dayanırım yürek sızılar
Ana baba kardeş seni arzular
Feleğin okunu eyleyemedin*

⁸. Kaynak şahıs: Sivas Karalar köyünden Vezuha Pürlü. Şiir, Kadir Pürlü'nün arşivinden alınmıştır.

*Diyarbakır derler dört yanı kale
Babam mezarına diksin gül lale
Kavruldu bedenim düştüm bu hale
Merhem sürüp yaran yağlayamadım*

***Enver'im** tamam yazma bir daha
Coşar duygularım biçilmez paha
Fatıha ile Yasin kalkarken şaha
Okuyup Kur'an'ı bağlayamadım⁹*

Şehit Asker Ağdı

Âşık Cefâî, Güneydoğu Anadolu'da şehit edilen bir askerin acısına dayanamaz ve şu ağıtı söyler:

*Yüreğim yanyor nasıl anlatam
Hain teröristin işini oğul
Nasıl sabır edem nasıl unutam
Yaktın ciğerimin başını oğul*

*Üzülmek faydasız buymuş kaderin
Ne adın silinir ne dolar yerin
Bize ulaşmadan kara haberin
Gördüm bir gün evvel düşünüyü oğul*

*Yavrum sana yanmayan can kalmadı
Ağlamayan hiçbir insan kalmadı
Dizimde fer damarda kan kalmadı
kurdum
Kuruttun gözümün yaşını oğul*

*Kundaklar beledim beşikler burdum
Yirmi yıl seninle avundum durdum
Yuvamdan uçurdum yuvanı
Ya kime bıraktın eşini oğul*

*Taze çiçeğimi erken derdiler
Takdir-i İlâhi seni vurdular
Çınar teslim ettim tabut verdiler
Koydular önüme na'şını oğul*

*Dedim hele açın nerden vurulmuş
Civan kollar tüfeğine sarılmış
Elbisen üstünde kepin sır olmuş
Sancağa sarmışlar başını oğul*

*Yaptılar örf adet makam töreni
Dedim ki seyredem bakam töreni
Açtım al bayrağı takam töreni
Kurşunlar süslemiş düşünüyü oğul*

*Dedim **Cefâî**'ye gel bir ağıt koş
O dedi Fatıha Yasin daha hoş
Allah'ın hikmeti her gün iki kuş
Bekliyorlar mezar taşını oğul¹⁰*

Sonuç:

Ağıtlar, acı şiirleridir. Genellikle ölümler üzerine söylenmekle beraber, her ne çeşit acı olursa olsun çekilen her acı için ağıt yakılabilir. Seferberlik yılları, Türk tarihinde gerek askeri gerekse içtimai bakımdan çok önemli yere sahiptir. Bu çerçevede Anadolu'nun hemen her yerinde, sayısız ağıt vücuda getirilmiştir. Biz bu çalışmamızda Sivas'ta söylenmiş olan ve tespit edebildiğimiz ağıtları gün yüzüne

⁹ Şiiri söyleyen: Enver Artunç (Enverî), Doğum Tarihi: 1946, Memleketi: Sivas-Tutmaç Köyü, Tahsili: İlkokul, Derleme Tarihi: 17. 03. 2013.

¹⁰ Doğan Kaya, Âşık Edebiyatı Araştırmaları.....

ıkarmaya alıştığ. Anadolu halkının genlerinden gelen karakteristik özelliklerinin ve sosyal yapısının ortaya konulmasında bu tarz eserlerin belirleyici vasfı vardır. Türk' daha iyi tanımak, gelecek nesillere gerçek kimliğinin ne olduğu Őurunu vermek açısından, başta niversiteler olmak üzere kişi ve kurumlarca bütün illerde ağıt derleme çalışmalarının yapılmasını ve hizmete sunulmasını elzem görüyoruz.